(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

मुंबई उच्च न्यायालय

फौजदारी अपील अधिकारिता

रिट याचिका (स्टॅम्प) क्र. २१६९५/२०२४

संदेश ऊर्फ शिलव्या लाजरस चोपडे,

रा. अमरदीप कॉलनी, ज्योतिबा नगर,

काळेवाडी, पुणे. .....**याचिकाकर्ते**

...**विरुद्ध** ...

पोलिस आयुक्त,

पिंपरी चिंचवड.

2. महाराष्ट्र राज्य,

(महाराष्ट्र सरकारचे

अतिरिक्त मुख्य सचिव यांच्या द्वारा).

3. अधीक्षक, येरवडा मध्यवर्ती कारागृह, पुणे. .... **उत्तरवादी**

....

याचिकाकर्त्यांसाठी कु. जयश्री त्रिपाठी सह अंजली राऊत.

राज्याकरिता श्री. एस. व्ही. गावंड, एपीपी.

न्यायमंच : न्यायमूर्ती सारंग व्ही. कोतवाल

आणि न्यायमूर्ती एस. एम. मोडक

दिनांक : ०९ जानेवारी , २०२५.

न्यायनिर्णय (न्यायमूर्ती सारंग व्ही. कोतवाल यांच्या द्वारे) :

महाराष्ट्र झोपडपट्टी दादा, हातभट्टीवाले, अंमली पदार्थ-गुन्हेगार, धोकादायक व्यक्ती, व्हिडिओ पायरेट्स, वाळू तस्कर आणि अत्यावश्यक वस्तूंच्या काळ्या बाजारात गुंतलेल्या व्यक्तींच्या धोकादायक कृत्यांना प्रतिबंधित करणारा अधिनियम, 1981 (थोडक्यात 'एम. पी. डी. ए. अधिनियम') च्या कलम 3 अंतर्गत दि. १६ फेब्रुवारी २०२४ रोजी जारी केलेला स्थानबद्धता आदेश क्र. पीसीबी./डीईटी/26/2024 रद्द करण्याची विनंती याचिकाकर्त्याने केली आहे. दि. 16 फेब्रुवारी 2024 रोजी पोलीस आयुक्त, पिंपरी चिंचवड म्हणजेच उत्तरवादी क्रमांक 1 यांनी पारित केलेल्या आदेशानुसार याचिकाकर्त्याला स्थानबद्ध करण्यात आले. त्याच दिवशी याचिकाकर्त्याला येरवडा मध्यवर्ती कारागृह, येरवडा, पुणे येथे स्थानबद्ध करण्याचे निर्देश देणारा सूपूर्दगी आदेश पारित करण्यात आला. याचिकाकर्त्याला दि. 16 फेब्रुवारी 2024 रोजीच्या स्थानबद्धतेची कारणे देण्यात आली होती. परिच्छेद - 3 मध्ये, वर्ष 2013 ते 2022 या कालावधीत विविध पोलीस ठाण्यांमध्ये उदा. पिंपरी, सांगवी, वाकड आणि निगीड तेरा गुन्हे नोंदवले गेले यांचा उल्लेख आहे. यापूर्वी केलेल्या काही प्रतिबंधात्मक कारवाईचा देखील उल्लेख आहे, तथापि, उत्तरवादी क्रमांक 1 ने परिच्छेद 3.2 मध्ये विशेषतः नमूद केले होते की ते याचिकाकर्त्याच्या पूर्वीच्या गुन्ह्याच्या अभिलेखावर अवलंबून नव्हते.

याचिकाकर्त्याविरुद्ध मुख्य सामग्री ज्याच्या आधारे स्थानबद्धतेचा आदेश देण्यात आला होता, त्याचा उल्लेख परिच्छेद 4.1 आणि 5 मध्ये करण्यात आला होता. ते वाकड पोलीस ठाण्यातील C.R. No.202/2023 आणि सोलापुरातील संगोला पोलीस ठाण्यातील सी. आर. C.R. No. 867/2023 शी संबंधित आहे. या दोन नोंदवलेल्या गुन्ह्यांव्यतिरिक्त दि. 13 ऑगस्ट 2023 आणि दि. 3 सप्टेंबर 2023 रोजीच्या प्रकरणांच्या संदर्भात परिच्छेद 6.1 आणि 6.2 मध्ये नमूद केलेल्या दोन कक्षांतर्गत विधानांचा संदर्भ होता.

2. या आरोपांचा आणि स्थानबद्धतेच्या कारणांचा संदर्भ देणे आवश्यक नाही कारण याचिकाकर्त्याच्या वकिलाने याचिकाकर्त्याने केलेल्या निवेदनाचा विचार करण्यात विलंब होण्याच्या एकमेव आधारावर भर दिला आहे. तिने सादर केले की केवळ याच आधारावर स्थानबद्धतेचा आदेश रद्द केला जाऊ शकतो. या संदर्भात खालील तारखा महत्त्वाच्या आहेत. याचिकाकर्त्याने दि. 14 ऑक्टोबर 2024 रोजीचे निवेदन तयार केले होते. ते तुरुंग अधीक्षकांना दि. 16 ऑक्टोबर 2024 रोजी प्राप्त झाले. तुरुंग अधीक्षकांनी ते अतिरिक्त मुख्य सचिव, गृह विभाग, विशेष शाखा (3-बी), महाराष्ट्र सरकार, मंत्रालय, मुंबई यांच्याकडे दि. 16 ऑक्टोबर 2024 रोजीच्या मेलद्वारे पाठवले होते. दि. 29 ऑक्टोबर 2024 रोजी, पुणे येथील येरवडा मध्यवर्ती कारागृहामार्फत ते

मंत्रालयात हाताने प्राप्त झाले. त्यानंतर दि. 5 डिसेंबर 2024 रोजी अंतिम निर्णय घेण्यात आला. त्यामुळे विद्वान वकिलांनी विविध भागांमध्ये विलंब झाल्याचे सांगितले. सुरुवातीला येरवडा मध्यवर्ती कारागृहातून मंत्रालयात निवेदन पाठवण्यासाठी दि. 16 ऑक्टोबर 2024 ते दि. 29 ऑक्टोबर 2024 पर्यंत 14 दिवसांचा विलंब झाला होता. त्यानंतर सुमारे 36 दिवस निवेदनाबाबत काहीही केले गेले नाही आणि त्याचा विचारही केला गेला नाही. हा विलंब अस्पष्ट राहिला आहे आणि त्यामुळे भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 22 (5) अंतर्गत याचिकाकर्त्याच्या अधिकाराचे उल्लंघन झाले आहे. त्यामुळे स्थानबद्धतेचा आदेश रद्द केला जाऊ शकतो. हे अनुच्छेद 22 (5) चे उल्लंघन आहे. तिने सादर केले की केवळ संधी देणे पुरेसे नाही परंतु त्या निवेदनाचा निर्णय लवकरात लवकर घ्यावा लागेल.

3. उत्तरवादींची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान एपीपीने निवेदनाचा विचार करण्यात विलंब होण्याचे समर्थन करण्याचा प्रयत्न केला. हे अनवधानाने आणि जाणूनबुजून नव्हते आणि म्हणूनच, धोकादायक व्यक्ती असलेल्या स्थानबद्ध कैद्याला कदाचित या त्रुटीचा लाभ मिळणार नाही. आम्ही या निवेदनांचा विचार केला आहे.

4. या संदर्भात अधिकाऱ्यांनी दाखल केलेले प्रतिज्ञापत्र महत्त्वाचे आहे.

येरवडा मध्यवर्ती कारागृहाच्या अधीक्षकांनी त्यांचे प्रतिज्ञापत्रातील उत्तर दाखल केले आहे. त्यांनी नमूद केले आहे की याचिकाकर्त्याच्या वतीने 14 ऑक्टोबर 2024 रोजीचे निवेदन त्यांच्या वकिलामार्फत सादर करण्यात आले होते आणि ते दि. 16 ऑक्टोबर 2024 रोजी तुरुंगात केंद्रीय कारागृह अधीक्षक, पुणे यांच्या नावाने संबोधित डाकद्वारे प्राप्त झाले होते. याचिकाकर्त्याची स्वाक्षरी घेऊन हे निवेदन अतिरिक्त मुख्य सचिव, गृह विभाग, विशेष शाखा (3-बी), महाराष्ट्र सरकार, मंत्रालय, मुंबई यांना दिनांक 16 ऑक्टोबर 2024 रोजी मेलद्वारे पाठवण्यात आले. महाराष्ट्र सरकारच्या गृह विभागाचे उपसचिव राजेंद्र तानाजी भालवणे यांनी निवेदनाच्या विचार करण्याच्या तारखा स्पष्ट करणारे प्रतिज्ञापत्र दाखल केले आहे. त्या प्रतिज्ञापत्रात नमूद केले आहे की याचिकाकर्त्याचे दिनांक 16 ऑक्टोबर 2024 चे निवेदन, मंत्रालयाच्या केंद्रीय नोंदणी विभागाला येरवडा मध्यवर्ती कारागृह, पुणे यांच्या दिनांक 16 ऑक्टोबर 2024 रोजीच्या पत्राच्या माध्यमातून, दिनांक 29 ऑक्टोबर 2024 रोजी प्राप्त झाले होते. केंद्रीय नोंदणी विभागाने दि. 30 ऑक्टोबर 2024 रोजी ते ई-कार्यालयाद्वारे विशेष डेस्क-3 बी कडे पाठवले. पुढे नमूद केले आहे की संबंधित तुरुंगातून डेस्क स्पेशल-3 बी येथे ईमेलद्वारे अशी निवेदने प्राप्त झाल्यामुळे, दि. 29 नोव्हेंबर 2024 पर्यंत ते अनवधानाने तपासले गेले नव्हते. दि. 29 नोव्हेंबर 2024 रोजी निवेदन लक्षात आल्यानंतर, दि. 29 नोव्हेंबर 2024 रोजी स्थानबद्ध करणाऱ्या प्राधिकाऱ्याची टिप्पणी मागवण्यात आली. ते दि. 4

डिसेंबर 2024 रोजी प्राप्त झाले आणि अतिरिक्त मुख्य सचिव, गृह यांनी निवेदनावर विचार केला आणि त्यांनी बुद्धी लावून दि. 5 डिसेंबर 2024 रोजी ते नाकारले. स्थानबद्धतेत ठेवलेल्या व्यक्तीच्या निवेदनाचा निर्णय करण्यात कोणताही हेतुपुरस्सर विलंब झालेला नाही, असे नमूद केले आहे.

5. प्राधिकाऱ्यांनी दिलेले स्पष्टीकरण आम्ही स्वीकारू शकत नाही. सर्वप्रथम, येरवडा मध्यवर्ती कारागृह, पुणे ते मंत्रालय, मुंबईपर्यंतच्या प्रवासासाठी दि. 16 ऑक्टोबर 2024 ते दि. 29 ऑक्टोबर 2024 पर्यंत स्पष्ट विलंब आहे. त्या 14 दिवसांच्या विलंबाचे स्पष्टीकरण अजिबात दिलेले नाही. त्यानंतर दि. 30 ऑक्टोबर 2024 रोजी ते ई-कार्यालयाद्वारे डेस्क स्पेशल-3 बी कडे दि. 30 ऑक्टोबर 2024 रोजी पाठवण्यात आले जेणेकरून मंत्रालयातील संबंधित अधिकाऱ्यांना निवेदन मिळाल्याची माहिती होती परंतु त्यानंतर दि. 29 नोव्हेंबर 2024 पर्यंत निवेदनावर कोणतीही कारवाई करण्यात आली नाही आणि ते अनवधानाने तपासले गेले नाही असे काही स्पष्टीकरण दिले जाते. जेव्हा स्थानबद्ध व्यक्तीच्या स्वातंत्र्यावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केले जाते, तेव्हा असे स्पष्टीकरण पूर्णपणे अस्वीकार्य असते. जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला प्रतिबंधात्मक स्थानबद्धतेच्या उपाययोजनांद्वारे स्थानबद्ध केले जाते, तेव्हा अधिकाऱ्यांनी आधी निवेदन निकाली काढतांना काळजी आणि तत्परतेने कार्य करणे आवश्यक आहे. अनुच्छेद 22

(5) च्या भाषेवरून दिसून येते त्याप्रमाणे, महत्त्वाचा घटक म्हणजे स्थानबद्धतेत असलेल्या व्यक्तीला निवेदन करण्याची लवकरात लवकर संधी दिली जावी, ज्याचा अर्थ असा देखील होईल की निवेदन लवकरात लवकर निकाली काढावे लागेल. सध्याच्या प्रकरणात लवकरात लवकर निर्णय झाला नाही. खरे तर ते दि. 30 ऑक्टोबर 2024 ते दि. 29 नोव्हेंबर 2024 या प्रदीर्घ कालावधीत दुर्लक्षित केल्या गेले होते. त्याआधी देखील येरवडा मध्यवर्ती कारागृहातून निवेदन मंत्रालयात पाठवण्यास दि. 16 ऑक्टोबर 2024 ते दि. 30 ऑक्टोबर 2024 पर्यंत विलंब झाला होता. या दोन टप्प्यांवर निवेदनाच्या प्रक्रियेस होणारा विलंब अस्पष्ट राहिला आहे, त्यामुळे केवळ याच आधारावर स्थानबद्धतेचा आदेश रद्द केला जाऊ शकतो. त्यामुळे पुढील आदेश :

आदेश

(i) प्रार्थना खंड (ब) च्या संदर्भात न्यादेश कायम केला जातो, जो अशा प्रकारे वाचल्या जातो :

> “ (ब) उत्तरवादी क्रमांक 1 ने एम.पी.डी.ए. अधिनियम , १९८१ च्या कलम 3 अंतर्गत जारी केलेला स्थानबद्धतेचा

आदेश क्र. पीसीबी./डीईटी/26/2024, पिंपरी चिंचवड दिनांक 16.02.2024, रद्द केला जावा आणि बाजूला ठेवला जावा आणि तो रद्द केल्यावर याचिकाकर्त्याला त्वरित सोडण्याचे आदेश दिले जावेत."

(ii) याचिकाकर्त्याला इतर कोणत्याही प्रकरणात आवश्यक नसल्यास, त्वरित सोडण्याचे निर्देश दिले जातात.

(iii) रिट याचिका निकाली काढल्या जाते.

(न्यायमूर्ती एस. एम. मोडक.) **(न्यायमूर्ती सारंग व्ही. कोतवाल.)**

--- xx ---

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा / तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरीता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबाजवणीकरीता वैध मानला जाईल."

-----xx-----